

AKTUÁLNÍ ÚDAJE ÚRAZOVOSTI DĚTÍ V ČESKÉ REPUBLICE NÁRODNÍ REGISTR DĚTSKÝCH ÚRAZŮ A JEHO VÝZNAM PRO PREVENCI DĚTSKÝCH ÚRAZŮ

CURRENT DATA OF CHILDHOOD INJURY RATES IN THE CZECH REPUBLIC
NATIONAL CHILDHOOD INJURY REGISTRY AND ITS IMPORTANCE FOR CHILD-
HOOD INJURY PREVENTION

Iva Truellová

Ministerstvo zdravotnictví, odbor zdravotních služeb

Summary

Injuries are the leading cause of death among children and adolescents in the Czech Republic. In 2006, a total of 94 children aged 0-14 years and 183 adolescents aged 15-19 years died of injury. In 2006, approximately 30 000 children under age 15 were hospitalized and approximately 445 000 children of this age group were treated for injuries in the emergency departments. Although the childhood injury mortality has been declining over the last years, the number of injuries treated in the emergency departments and their severity has not changed significantly. In 2007, the Czech government approved the National Action Plan for Childhood Injury Prevention (2007-2017). In 2008, pilot data collection for the National Childhood Injury Registry was initiated in agreement with the National Action Plan for Childhood Injury Prevention (2007-2017). These data will be used for developing childhood injury prevention measures in the Czech Republic.

Key words: childhood injuries – National Action Plan for Childhood Injury Prevention (2007–2017) – National Childhood Injury Registry

Souhrn

V České republice jsou úrazy nejčastější příčinou úmrtí dětí a mladých dospělých. V roce 2006 zemřelo v ČR na následky úrazu celkem 94 dětí ve věku 0–15 let a 183 mladistvých ve věku 15–19 let. V roce 2006 bylo hospitalizováno cca 30 000 dětí ve věku do 15 let a cca 445 000 dětí této věkové kategorie bylo ambulantně ošetřeno pro úraz. Ačkoliv se úmrtnost na úrazy u dětí v posledních letech snižuje, počet ošetřených úrazů i jejich závažnost zůstává téměř stejná. V souladu s Národním akčním plánem prevence dětských úrazů na léta 2007–2017, který vláda ČR odsouhlasila v roce 2007, byl v roce 2008 zahájen pilotní sběr úrazových dat v rámci Národního registru dětských úrazů. Tato data budou využita pro nastavení účinných opatření v prevenci dětských úrazů v ČR.

Klíčová slova: úrazy dětí – Národní akční plán prevence dětských úrazů na léta 2007–2017 – Národní registr dětských úrazů

Úrazovost dětí

Úrazy představují závažný zdravotnický, ekonomický a společenský problém na celém světě. Nejčastější příčina smrti dětí ve věku od 1–14 let je úraz nebo otrava. Rozdíly mezi státy jsou velké a jsou dány úrovní úrazové prevence.

Česká republika (ČR) se řadí mezi státy s vysokou úmrtností dětí v důsledku úrazů.

V ČR jsou úrazy nejčastější příčinou úmrtí dětí a mladých dospělých. Ve srovnání se státy, kde je rozvinutá úrazová prevence, má ČR více než dvojnásobnou dětskou úrazovost. Mezi nejzávažnější úrazy dětí patří úrazy dopravní. Nejčastěji se děti zraní doma a v okolí domova, při sportu a ve škole.

Některé údaje vyplývající z dostupných aktuálních úrazových dat

Z aktuálních informací Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR (ÚZIS) 5/2008 vyplývá následující:

Ambulantně ošetřené děti pro úrazy

Podle evidence činnosti ambulantních zdravotnických zařízení v oboru chirurgie bylo v ČR v roce 2006 ošetřeno celkem 445 424 úrazů dětí ve věku 0–14 let, což je cca o 4 000 méně než v roce předchozím. Na celkovém počtu evidovaných úrazů se úrazy dětí do 15 let podílely 24 %, stejně jako v roce předchozím. Zhruba u 27,5 % ošetřených úrazů se jednalo o zlomeninu, přičemž počet ambulantně ošetřených zlomenin se ve srovnání s rokem 2005

zvýšil o zhruba 2000. Z hlediska typu úrazu se nejčastěji jednalo o úrazy sportovní, jejichž počet se v roce 2006 výrazně snížil, také počet školních úrazů i úrazů v dopravě mírně poklesl. Poklesl i počet úrazů pod vlivem alkoholu a drog. (Viz tabulka č. 1.)

Z výše uvedeného vyplývá, že celkový počet ambulantně ošetřených úrazů v roce 2006 poklesl proti roku 2005, zvýšila se závažnost těchto úrazů a zvýšil se počet ostatních úrazů (ve kterých jsou zahrnuty domácí úrazy).

Statistická data ÚZIS neevidují ambulantní ošetření mladistvých ve věku 15–19 let, neposkytují údaje o počtu domácích úrazů. Aktuální informace ÚZIS 5/2008 neposkytují informace o počtu ambulantně ošetřených chlapců a dívek.

Tab. č. 1 Počet úrazů dětí (0–14 let) ošetřených na ambulantních odděleních chirurgie v roce 2005 a 2006

Rok	Úrazy celkem	v tom zlomeniny	Druh úrazu				Pod vlivem		
			dopravní	školní	sportovní	ostatní	alkoholu	drog	
2006	abs.	445 424	122 421	22 082	83 731	127 698	211 913	259	39
	v %	100,0	27,5	5,0	18,8	28,7	47,6	0,1	0,0
2005	abs.	449 409	120 392	22 343	84 254	134 753	208 068	300	45
	v %	100,0	26,8	5,0	18,7	30,0	46,3	0,1	0,0
Index (z abs.) 2006/2005		99,1	101,7	98,8	99,4	94,8	101,8	86,3	86,7

* Zdroj dat: ÚZIS ČR

Hospitalizace dětí pro poranění

Z aktuálních informací ÚZIS 5/2008 dále vyplývá, že v roce 2006 došlo k poklesu počtu hospitalizací dětí pro poranění v souvislosti s vnější příčinou. Zatímco v roce 2005 bylo takových případů u dětí do 14 let zaznamenáno 28 187, v roce 2006 to bylo 26 500. (Viz tabulka č. 2.) To bylo způsobeno částečně poklesem počtu dětí ve věku do 14 let, zároveň však došlo ke snížení intenzity výskytu takových případů. Nejčastější příčinou hospitalizace dětí 0–19 let pro poranění byly v roce 2006 pády (53 %), následovaly dopravní nehody (13,6 %) a vystavení mechanickým silám.

Z hlediska poranění vzniklých vnější příčinou byly nejčastější zlomeniny končetin (vyjma kostí stehenní), nitrolební poranění a poranění jiných částí těla. U novorozenců byly časté i zlomeniny kostí lebky a obličeje, popáleniny a poleptání, které se významně podílely na hospitalizacích i u věkové skupiny 1–4 roky.

Oproti roku 2005 se v roce 2006 snížila celková hospitalizovanost dětí, došlo k poklesu podílu hospitalizací dětí pro dopravní nehody a k nárůstu zastoupení pádů.

Aktuální informace ÚZIS 5/2008 neposkytují informace o počtu hospitalizovaných chlapců a děvčat.

Tab. č. 2 Hospitalizace pro vnější příčiny podle věku, osoby trvale bydlící v ČR, rok 2005 a 2006

	Věková kategorie					Celkem	v tom ve věku 0–14
	0–1	1–4	5–9	10–14	15–19		
2006	2 085	7 323	6 710	10 382	13 047	39 547	26 500
2005	2 174	7 495	7 086	11 432	13 749	41 936	28 187
index 2006/2005	95,9	97,7	94,7	90,8	94,9	94,3	94,0

* Zdroj dat: ÚZIS ČR

Úmrtnost dětí na úrazy

Z aktuálních informací ÚZIS 5/2008 a údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ) vyplývá, že na následky vnějších příčin (úrazů) zemřelo v roce 2006 celkem 94 dětí do 14 let (viz tabulka č. 3), z toho bylo 60 chlapců a 34 dívek a 183 mladistvých ve věku 15–19 let, z toho bylo 143 chlapců a 40 dívek. Dětská úmrtnost (dětí ve věku 0–14 let) se snížila ze 6,9 (počítáno na 100 tis. dětí) v roce 2005 na 6,2 v roce 2006. V roce 2006 zemřelo v důsledku úrazů celkem 277 dětí ve věku 0–

19 (z toho 203 chlapců a 74 děvčat), proti roku 2005 se jedná o pokles o 23 dětí ve věku 0–19 let (o 6 chlapců a 29 děvčat). K poklesu úmrtnosti na úrazy došlo ve všech věkových kategoriích, nejvíce u dětí do 1 roku věku, kromě věkové kategorie 1–4 roky, ve které došlo k nárůstu počtu zemřelých na úrazy.

Úmrtnost dětí na úrazy se v roce 2006 proti roku 2005 snížila, věková kategorie mladistvých 15–19 let je z hlediska úmrtnosti na úrazy vysoce riziková, chlapci umírají na úrazy častěji než dívky.

Tab. č. 3 Úmrtí dětí 0–14 let na úrazy v letech 2002–2006

Období	2002	2003	2004	2005	2006
Celkem	125	117	101	106	94
Chlapci	75	74	57	56	60
Dívky	50	43	44	50	34

* Zdroj dat: ÚZIS ČR, ČSÚ

Úmrtnost dětí na dopravní úrazy

Podle aktuálních informací ÚZIS 5/2008 byly v roce 2006 nejčastější příčinou úmrtí dětí dopravní nehody, které zapříčinily celkem 126 úmrtí dětí ve věku 0–19 let (to je o 21 úmrtí méně proti roku 2005). Z tohoto počtu bylo 37 úmrtí dětí ve věku 0–14let (to je o 9 úmrtí méně proti roku 2005) a 89 úmrtí dětí ve věku 15–19 let (to je o 12 úmrtí méně proti roku 2005). Viz tabulka č. 4.

Podle údajů Policejního prezidia ČR vyplývá, že v roce 2006 zemřelo v ČR na následky dopravních nehod v silničním provozu celkem 30 dětí ve věku 0–14 let (to je o 9 usmrčených méně proti roku 2005). Z toho bylo:

- 9 dětí – chodců (tj. o 2 děti méně proti roku 2005),
- 5 dětí – cyklistů (tj. o 1 dítě více proti roku 2005) – z toho 4 děti neměly přilbu,
- 14 dětských spolujezdců v osobních auto-

mobilech (tj. o 8 dětí méně proti roku 2005) – přitom 7 dětí spolujezdců v osobních automobilech „nepoužilo“ zadržný systém,

- 1 dítě jako spolujezdec na motocyklu – bez ochranné přilby (o 1 dítě méně proti roku 2005),
- 1 dítě jako cestující v autobusu (tj. o 1 dítě více proti roku 2005).

Z výše uvedeného celkového počtu 30 dětí v kategorii 0–6 let zemřely v roce 2006 čtyři děti, v kategorii 6–10 let zemřelo osm dětí a v kategorii 10–14 let osmnáct dětí.

Z údajů ÚZIS i Policejního prezidia ČR vyplývá, že oproti roku 2005 došlo v roce 2006 k poklesu úmrtí dětí ve věku 0–19 let na následky dopravních nehod. Nejrizikovější skupinou z hlediska úmrtnosti na dopravní úrazy jsou mladiství ve věku 15–19 let.

Úmrtnost dětí na tonutí

Vedle dopravních nehod byla u dětí častá rovněž úmrtí v důsledku utonutí. Z aktuálních informací ÚZIS 5/2008 vyplývá, že v roce 2006 utonulo celkem 23 dětí ve věku 0–19 let,

tj. o 1 úmrtí méně proti roku 2005. Z celkového počtu utonulých dětí v roce 2006 bylo celkem 11 dětí (8 chlapců a 3 dívky) ve věku 0–14 let (celkově stejný počet jako v roce 2005) a celkem 12 dětí (9 chlapců a 3 dívky) ve věku 15–19 let (celkově o 1 utonulé dítě méně proti roku 2005). Viz tabulka č. 4.

V roce 2006 nedošlo k významnému poklesu v počtu utonulých dětí ve věku 0–19 let. Z hlediska utonutí byly v roce 2006 nejrizikovější věkové kategorie dětí 1–9 let a 15–19 let.

Úmrtnost dětí na úmyslné sebepoškození

Z dostupných údajů ÚZIS vyplývá, že v roce 2006 zemřely na následky úmyslného sebepoškození celkem 3 děti ve věku 0–14 let (o 3 děti méně proti roku 2005) a 42 dětí ve věku 15–19 let (o 5 dětí více proti roku 2005, o 1 dítě méně proti roku 2004 a 2003). Viz. tabulka č. 4.

Úmyslné sebepoškození dlouhodobě zůstává častou příčinou úmrtí dětí, a to zvláště mladistvých ve věku 15–19 let.

Tab. č. 4 Zemřelí na vnější příčiny podle věku (r. 2006)

	Věková kategorie					Celkem 0–19
	0	1–4	5–9	10–14	15–19	
Dopravní nehody	1	4	12	20	89	126
Pády	0	1	0	1	5	7
Vystavení mechanickým silám	0	2	0	1	1	4
Vystavení elektrickému proudu, ozáření, extrémní okolní teplotě či tlaku, kouři, ohni, horku	1	1	0	0	3	5
Úmyslné sebepoškození	0	0	0	3	42	45
Napadení (útok)	1	0	0	0	2	5
Náhodné (u)tonutí a potopení	0	5	6	0	12	23
Ostatní	16	11	3	5	29	64

* Zdroj dat: ÚZIS ČR

Prevence dětských úrazů

Výsledky zahraničních zkušeností jednoznačně potvrzují, že koordinovaný a systematický přístup k úrazové prevenci přináší pozitivní výsledky, a to ve snížení závažnosti i počtu úrazů. Výsledky úrazové prevence lze očekávat až po několika letech soustavné preventivní činnosti.

Pro prevenci úrazů je základem sběr validních dat o místě, času, typu, příčinách a souvislostech úrazového děje. Rozborem těchto dat lze stanovit způsob preventivního zásahu tak, aby k úrazu vůbec nedošlo (primární prevence), a pokud ano, aby byl úraz včas a dobře ošetřen (sekundární prevence), a v případě trvalého poškození, aby byl postižený zařazen zpět do běžného života (terciární prevence).

Národní registr dětských úrazů

V současné době jsou v rámci resortu zdravotnictví k dispozici pouze úrazová data zpracovaná zvl. na základě výkazů o činnosti ambulantních zdravotnických zařízení, evidence z Národního registru hospitalizovaných a statistiky příčin úmrtí. Dostupná úrazová data poskytují pouze orientační informace o úrazové problematice, nejsou kompatibilní se sběrem úrazových dat v EU a nelze je využít pro nastavení náležitých a účinných preventivních opatření.

Jedním z prioritních úkolů Národního akčního plánu prevence dětských úrazů na léta 2007–2017 (NAP), který byl odsouhlasen vládou ČR dne 22. 8. 2007, je proto ustavení Národního registru dětských úrazů a zakotvení tohoto národního registru v připravovaném zákoně o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. V rámci Národního registru dětských úrazů bude každý úraz zaznamenán z hlediska příčin jeho vzniku a vývoje,

charakteru postižení, postupu léčení, výsledků léčby i možných zdravotních komplikací. Tento způsob umožní optimální diagnostiku, terapii a prevenci úrazů. Sledovaná data budou odpovídat standardům formulovaným v rámci Evropské unie a budou splňovat nároky na kompatibilitu. Do doby platnosti zákona o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, jehož účinnost je předpokládána ode dne 1. 1. 2009, bude sběr úrazových dat realizován pilotně. Sběr úrazových dat, který byl zahájen v roce 2008, bude realizován postupně. Nejprve budou sbírána úrazová data z traumatologických center pro děti (u polytraumatizovaných dětí), pracovišť zdravotnické záchranné služby a údaje o smrtelných úrazech. Sběr těchto dat bude později rozšířen o úrazová data z nemocnic a ambulantních pracovišť.

WHO/EU

Aktivity ČR v oblasti prevence dětských úrazů jsou kladně hodnoceny orgány WHO a EU. Zkušenosti ČR z oblasti prevence dětských úrazů budou prezentovány v rámci předsednictví ČR v EU.

LITERATURA

1. Vývoj úrazovosti dětí do roku 2006. Aktuální informace ÚZIS ČR, č. 5, Praha 2008
2. Úrazy v roce 2006. Aktuální informace ÚZIS ČR, č. 2, Praha 2008.
3. Usnesení vlády č. 926 ze dne 22. 8. 2007 k Národnímu akčnímu plánu prevence dětských úrazů na léta 2007–2017. [online]. Dostupné z: <http://www.mzcr.cz>.
4. Hřivna, M.: Dětské úrazy a možnosti jejich prevence. Epidemiologie a prevence dětských úrazů. Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol, 2003. ISBN 80-239-2063-4.
5. Benešová, V.: Bezpečný domov pro děti. Dětské úrazy a možnosti jejich prevence. Centrum úrazové prevence UK 2. LF a FN Motol, 2003. ISBN 80-239-2063-4.

Iva Truellová
iva.truellova@mzcr.cz